बालमोदिनी

अपूर्वा वरदक्षिणा

• (सं०) गङ्गाधरः

मदनमोहनमालवीयः विश्वविद्यालयनिर्माणाय धनसङ्ग्रहणे निरतः आसीत् । तदवसरे कश्चन धनिकः तं दृष्ट्वा स्वपुत्र्याः विवाहस्य निमन्त्रणपत्रं दत्त्वा - ''भवता अवश्यम् उपस्थाय वधूवरौ आशिषा अनुग्राह्यौ । वरः तु भवतः शिष्यः एव ।....'' इति निवेदितवान् ।

मालवीयवर्यः निमन्त्रणपत्रम् अपठत् । वरः कः इति तेन झटिति अभिज्ञातम् । ततः सः तं सज्जनम् अपृच्छत् - ''विवाहः महत वैभवेन निर्वर्तनीयः इति सङ्कल्पितं स्यात् ननु ?'' इति ।

''आम् । एकमात्रपुत्री मम एषा । वरकुलीयाः अपि धनसम्पन्नाः । अतः एतदनुगुणं सर्वं निर्वर्तनीयं स्यात् ननु ?...''

''महान्तं धनव्ययं कर्तुमपि योजना कृता स्यात् ।...''

''वैभवेन विवाहः निर्वर्तनीयः चेत् व्ययविषये चिन्ता न कार्या । मम एकमात्रपुत्र्याः विवाहस्य अवसरे अहं कथं व्ययविषये सङ्कोचं कुर्याम् ?''

''आडम्बरार्थं यः व्ययः क्रियेत सः वस्तुतः व्यर्थः एव । शाश्वतकार्याय धनव्ययः यदि क्रियेत तर्हि एव सः श्लाघ्यः भवेत् । विवाहस्य वैभवेन निर्वर्तनाय यत् धनं व्ययीक्रियेत तत्सर्वं वरदक्षिणा-रूपेण विश्वविद्यालयाय अर्प्यताम् । विवाहः सरलतया निर्वर्त्यताम् । एतेन भवतः धनस्य सार्थक्यं स्यात् । ममापि कार्ये साहाय्यं स्यात् । लोककल्याण-करस्य कार्यस्य प्रोत्साहनात् महत् पुण्यमपि प्राप्येत ।....''

सः धनिकः क्षणं विरम्य अवदत् - ''भवतः कथने औचित्यम् अस्ति । किन्तु न जाने, सरलविवाहविषये वरपक्षीयाः किं वदेयुः इति ।....''

''वरः मम शिष्यः एव ननु ? तेन सह सम्भाषणं कृत्वा तत्पक्षीयाणाम् अङ्गीकारम् अहं प्राप्स्यामि'' इति अवदत् मालवीयः ।

ततः तेन वरपक्षीयैः सह सम्भाषणं कृत्वा सरल-विवाहविषये तेषाम् अङ्गीकारं प्राप्तवान् । तस्मात् स च विवाहः सरलविधिना एव प्रवृत्तः । वधूपित्रा यत् धनं समर्पितं ततः विश्वविद्यालयसम्बद्धानि अनेकानि भवनानि निर्मितानि अभवन् ।

जनाः परस्परम् अवदन् - ''वरदक्षिणा नाम एतादृशी एव स्यात्'' इति ।